

Przedmowa

Każdego dnia w prasie publikowane są liczne wiadomości o charakterze informacyjnym, publicystycznym, dokumentalnym lub innym. Część z nich odnosi się wyłącznie do faktów, inne zawierają sądy wartościujące. Niektóre z nich wzbudzają zainteresowanie a nawet sensację wśród odbiorców, pozostałe zaś pozostają niezauważone. Przy zachowaniu najwyższej rzetelności i staranności dziennikarzy oraz innych autorów materiałów prasowych, zawsze istnieje ryzyko przedstawienia określonego podmiotu w krzywym zwierciadle¹. Co więcej, może się nawet zdarzyć, że o podmiocie tym nie napisano nieprawdy, a mimo to poczuje się on dotknięty przedmiotową publikacją, postrzegając inaczej opisywaną rzeczywistość. W każdym z tych przypadków za zasadne wydaje się poszukiwanie rozwiązań normatywnych, pozwalających na ochronę praw podmiotowych jednostki².

W ujęciu konstytucyjnym każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji (art. 54 ust. 1 Konstytucji), zaś Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków przekazu (art. 14 Konstytucji). Jednocześnie każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym (art. 47 Konstytucji). Pogodzenie tych wartości nie jest łatwe, co nie powinno zniechęcać do poszukiwania rozwiązań normatywnych, pozwalających na ochronę praw podmiotowych jednostki, jako strony ewidentnie słabszej w sporze z prasą³.

W obecnym porządku prawnym jednostka w starciu z prasą dysponuje silnym instrumentarium prawnym w postaci prawa do sprostowania nieprawdziwych lub nieścisłych wiadomości zawartych w materiale prasowym dziennika lub czasopisma (art. 31a ust. 1 PrPras). Instytucja ta ma na celu umożliwienie zainteresowanemu bezpłatnego przedstawienia własnego punktu widzenia w reakcji na inkryminowany materiał prasowy.

¹ W literaturze trafnie zauważa się, że pojęcie prawdy jest „wypadkową dyskursu, ścierania się sprzecznych sądów i opinii”, tak: J. Sadowski, *Konflikt zasad – ochrona dóbr osobistych a wolność prasy*, Warszawa 2008, s. 307.

² Postulat ten nabiera szczególnego znaczenia w dobie kryzysu współczesnego dziennikarstwa związanego m.in. z brakiem dobrej bazy informacyjnej redakcji niezbędnej do uprawiania rzetelnego dziennikarstwa (tzw. precision journalism), szerzej: T. Goban-Klas, *Media na cenzurowanym*, [w:] T. Kononiuk (red.), *Dziennikarz, utwór, prasa, Księga jubileuszowa z okazji pięćdziesięciolecia pracy naukowej prof. dr. hab. Bogdana Michalskiego*, Warszawa 2014, s. 37.

³ Senacki projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo prasowe, druk sejm. Nr 463, dostępny na stronie: www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=463, d. alej druk sejm. Nr 463.

Wstępna analiza przepisów PrPras prowadzi do wniosku, że skoro zainteresowany może domagać się sprostowania nieprawdziwych lub nieściślych wiadomości (art. 31a ust. 1 PrPras), a redaktor naczelny ma co do zasady obowiązek terminowego zamieszczenia nadesłanego sprostowania (art. 32 ust. 1 PrPras), to złożenie wniosku o publikację sprostowania automatycznie prowadzi do jego zamieszczenia. Praktyka jednak pokazuje, że redaktorzy naczelni bardzo często odmawiają publikacji sprostowania podając rozmaite powody. W konsekwencji podmiot zainteresowany, chcąc doczekać się zamieszczenia sprostowania prasowego, musi wystąpić z powództwem na drogę sądową.

Przedmiotem niniejszej monografii jest dokonanie analizy przebiegu dochodzenia roszczeń o nakazanie publikacji sprostowania prasowego poczynwszy od chwili zamieszczenia w materiale prasowym wiadomości nieprawdziwych lub nieściślych, aż do prawomocnego zakończenia postępowania sądowego. Wybór tematu pracy był głęboko przemyślany i analizowany. Od momentu wejścia w życie prawa prasowego w Polsce ukazały się dwie monografie traktujące o instytucji sprostowania prasowego⁴. Obie te prace zostały opublikowane w trakcie obowiązywania uchylonych przepisów ustawy prasowej normujących instytucje: sprostowania i odpowiedzi. W obu tych rozprawach główny nacisk położony był na problemy materialnoprawne. Powyższe argumenty w żaden sposób nie przekreślają wartości naukowej obu tych rozpraw. Dotychczas jednak nie ukazała się praca dotycząca problemów prawnoprocesowych występujących przy dochodzeniu roszczeń o nakazanie opublikowania sprostowania. Co więcej, wejście w życie ustawy z 14.9.2012 r.⁵ wprowadziło szczególnie tryb dochodzenia tych roszczeń i interesujące, dotychczas niespotykane, rozwiązania normatywne.

Główny nacisk w monografii położony został na postępowanie rozpoznawcze i występujące w nim liczne problemy oraz wątpliwości interpretacyjne. Z uwagi na obszerność zagadnień związanych z wykonywaniem orzeczeń na gruncie przedmiotowych spraw, nie zdecydowano się na ich omówienie, pozostawiając je do odrębnego opracowania. Ponadto, o ile z dochodzeniem roszczeń o nakazanie publikacji sprostowania wiąże się określona specyfika i liczne odrębności, o tyle wykonywanie orzeczeń w tych sprawach odbywa się na zasadach ogólnych. Dodatkowy argument przemawiający za odstąpieniem od analizy postępowania egzekucyjnego stanowił fakt, że w trakcie przeprowadzonych badań aktowych, o których mowa będzie w dalszej części pracy, nie toczyło się ani jedno postępowanie egzekucyjne o wykonanie wyroku nakazującego redaktorowi na celnemu publikację sprostowania prasowego.

W pracy pominięto również zagadnienia związane z dochodzeniem roszczeń o nakazanie opublikowania sprostowania w trybie wyborczym (art. 111 KWyB). Instytucja

⁴ B. Kosmus, *Sprostowanie i odpowiedź prasowa*, Warszawa 2006; K. Skubisz-Kępka, *Sprostowanie i odpowiedź w prasie. Studium z zakresu prawa polskiego na tle prawnopównawczym*, Warszawa 2009.

⁵ Ustawa z 14.9.2012 r. o zmianie ustawy – Prawo prasowe (Dz.U. z 2012 r. poz. 1136), zwana dalej: ustawą nowelizującą albo ustawą z 14.9.2012 r.

tam unormowana pełni odmienne funkcje niż sprostowanie, o którym mowa w art. 31a ust. 1 PrPras. Po pierwsze, zainteresowany żąda by osoba odpowiedzialna za rozpowszechnianie informacji nieprawdziwych złożyła oświadczenie prostujące, podczas gdy istotą sprostowania prasowego jest przedstawienie własnego stanowiska w reakcji na wiadomość zawartą w materiale prasowym⁶. Po drugie, sprostowanie prasowe dotyczy wyłącznie konfliktu na linii jednostka – prasa, natomiast sprostowania w trybie wyborczym kierowane są do przeciwników politycznych prowadzących agitację wyborczą⁷. Powyższe argumenty uzasadniały odstąpienie od łącznego omówienia dochodzenia roszczeń o zobowiązanie do publikacji sprostowania w trybie wyborczym wraz z dochodzeniem roszczeń o nakazanie opublikowania sprostowania prasowego.

Monografię podzielono na siedem rozdziałów. W rozdziale pierwszym zostaną przedstawione materialnoprawne zagadnienia związane z instytucją sprostowania prasowego, obejmujące: definicję instytucji sprostowania, jej genezę, omówienie wybranych modeli sprostowania na świecie, rozwój koncepcji normatywnej przedmiotowej instytucji w polskim porządku prawnym oraz szczegółową analizę obecnie obowiązujących przepisów PrPras ją normujących. Podsumowaniem będzie przedstawienie charakterystyki prawnej prawa do sprostowania oraz materialnoprawnych podstaw wytoczenia powództwa (art. 39 ust. 1 PrPras).

Z uwagi na złożony charakter dochodzenia roszczeń o zamieszczenie repliki prasowej, w rozdziale drugim zostanie dokonana analiza relacji pomiędzy złożeniem wniosku o opublikowanie sprostowania redaktorowi naczelnemu a dochodzeniem roszczeń na drodze sądowej. W szczególności odpowiedzi wymagają pytania: jaka powinna być reakcja sądu w przypadku wytoczenia powództwa z całkowitym pominięciem postępowania przed redaktorem naczelnym oraz jakie powinno być rozstrzygnięcie sądu w razie złożenia pozwu po wystąpieniu z wnioskiem o zamieszczenie repliki prasowej, lecz przed upływem terminu przewidzianego w ustawie prasowej na jej publikację.

W rozdziale trzecim scharakteryzowane zostaną podmioty postępowania o nakazanie publikacji sprostowania: sąd, strony oraz prokurator i inni uczestnicy postępowania. W zakresie zagadnień związanych z sądem omówione będą następujące instytucje: jurysdykcja krajowa, właściwość rzeczowa, właściwość miejscowa, skład sądu oraz kompetencje referendarza sądowego. W ramach analizy strony powodowej zostanie dokonana charakterystyka podmiotu bezpośrednio zainteresowanego zamieszczeniem repliki oraz jego następców prawnych, ze szczególnym uwzględnieniem instytucji zdolności sądowej oraz współuczestnictwa procesowego. Analiza strony pozwanej obejmie kwestie zdolności sądowej oraz legitymacji redaktora naczelnego, przekształceń podmiotowych w razie zmiany osoby pełniącej tę funkcję zarówno przed wszczęciem procesu, jak i w jego toku, oraz współuczestnictwa procesowego. Dodatkowo w ramach analizy stron postępowania o nakazanie publikacji sprostowania omówiona zostanie

⁶ K. Skubisz-Kępka, Roszczenia w trybie wyborczym (zagadnienia wybrane), PiP 2015, z. 10, s. 31.

⁷ Ibidem.

instytucja interwencji ubocznej. W końcowej części tego rozdziału przedstawione zostaną zagadnienia związane z udziałem prokuratora oraz innych uczestników postępowania.

W rozdziale czwartym omówiony zostanie przebieg postępowania o nakazanie publikacji sprostowania. W pierwszej kolejności analizie poddane zostaną zagadnienia związane z pozwem. W tej części omówione zostaną: wymogi formalne i fiskalne tego pisma procesowego na gruncie przedmiotowych spraw, dokładne określenie żądania, przytoczenie okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie, fakultatywne składniki pozwu, kumulacja roszczeń oraz zmiana przedmiotowa powództwa. Następnie przedstawione zostaną najważniejsze kwestie związane z obroną pozwanego, z uwzględnieniem odpowiedzi na pozew, zaprzeczeń i zarzutów pozwanego, uznania powództwa oraz ugody. W dalszej części scharakteryzowane zostanie postępowanie dowodowe. Następnie przedstawione zostaną najważniejsze kwestie związane z rozprawą. Na zakończenie rozważań dotyczących przebiegu postępowania w przedmiotowych sprawach omówiona zostanie problematyka przewlekłości postępowania.

W rozdziale piątym przedstawione zostaną zagadnienia związane z wydaniem wyroku. Punktem wyjścia będą rozważania na temat zasad orzekania w sprawach o nakazanie publikacji sprostowania. Następnie omówione zostaną kwestie związane z klasyfikacją wyroków, treścią i sentencją wyroku, jego ogłoszeniem i uzasadnieniem oraz rektyfikacją wyroków. W dalszej części tego rozdziału analizie poddane zostaną problemy związane z prawomocnością wyroków oraz zasady orzekania o kosztach postępowania.

W rozdziale szóstym omówione zostaną kwestie związane z apelacją, w ramach których scharakteryzowane będą m.in.: dopuszczalność wniesienia apelacji, termin do jej wniesienia, zakres zaskarżenia apelacyjnego, przedstawienie zarzutów apelacyjnych wraz z ich uzasadnieniem, powołanie nowych faktów i dowodów, wnioski apelacyjne, przebieg postępowania przed sądem II instancji, orzeczenia sądu II instancji oraz wstrzymanie wykonania wyroku.

W rozdziale siódmym przedstawione zostaną problemy związane z postępowaniem zabezpieczającym na gruncie spraw o opublikowanie sprostowania prasowego, które obejmą kwestie związane z: celami i dopuszczalnością postępowania zabezpieczającego, podstawami zabezpieczenia roszczeń, sposobami zabezpieczenia roszczeń, wszczęciem i przebiegiem postępowania zabezpieczającego, wykonaniem postanowienia o zabezpieczeniu oraz odpowiedzialnością odszkodowawczą.

Po zakończeniu przedstawiony zostanie aneks będący projektem ustawy nowelizującej obecnie obowiązujące prawo prasowe. Stanowi on kompilację wszystkich najważniejszych postulatów *de lege ferenda* zaproponowanych w niniejszej dysertacji i może posłużyć jako głos w dyskusji nad ewentualnymi zmianami niektórych przepisów tej ustawy.

W pracy dominuje formalno-dogmatyczna metoda badawcza, przy czym w rozdziale I wykorzystano również metodę historyczno-prawną oraz prawno-porównawczą. Ponadto, w trakcie pisania monografii przeprowadzono badania aktowe przed sądami okręgowymi i apelacyjnymi w Polsce, które orzekały w sprawach o nakazanie

Przedmowa

opublikowania sprostowania prasowego w stanie prawnym obowiązującym od wejścia w życie ustawy nowelizującej prawo prasowe. Łącznie uzyskano dostęp do 90 orzeczeń zapadłych w tych sprawach, z czego w 20 sprawach przeanalizowano całe akta. Wyniki tych badań stanowią niezwykle cenne źródło wiedzy i zostaną wykorzystane w poszczególnych fragmentach pracy, przy omawianiu konkretnych instytucji.

Warszawa, wrzesień 2017 r.

Krzysztof Drozdowicz